ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PEDRO CRUZ VILLALÓN
της 19ης Ιουλίου 2012 [1]

Υπόθεση C-367/11

Déborah Prete
κατά
Office national de l'emploi

[αίτηση του Cour de cassation (Βέλγιο)για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων — Επιδόματα χορηγούμενα σε νέους αναζητούντες για πρώτη φορά εργασία — Δικαίωμα των αναζητούντων εργασία να λάβουν επιδόματα — Χορήγηση του επιδόματος υπό την προϋπόθεση πραγματοποιήσεως σπουδών στο κράτος υποδοχής επί τουλάχιστον έξι έτη — Έμμεση δυσμενής διάκριση — Αναλογικότητα»

1. Το βελγικό Cour de cassation (ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο) υποβάλλει την υπό κρίση αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως προκειμένου το Δικαστήριο να αποφανθεί για μία ακόμη φορά επί του βελγικού συστήματος κοινωνικών επιδομάτων για την κατά πρώτον ένταξη στην αγορά εργασίας (εφεξής: επιδόματα αναμονής) νέων αναζητούντων εργασία. Μετά τις αποφάσεις Deak [2], Kziber [3], Επιτροπή κατά Βελγίου [4], D'Hoop [5] και Ιωαννίδης [6], η βελγική έννομη τάξη υπέστη διάφορες τροποποιήσεις προκειμένου να προσαρμοστεί διαδοχικώς στις απαιτήσεις της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων και των εργαζομένων. Πάντως, η τελευταία μεταρρύθμιση εξακολουθεί να εγείρει αμφιβολίες, δεδομένου ότι απαιτεί από τους αιτούντες το σχετικό επίδομα να έχουν σπουδάσει προηγουμένως σε βελγικό εκπαιδευτικό ίδρυμα και εν πάση περιπτώσει επί τουλάχιστον έξι έτη. Η προϋπόθεση αυτή ισχύει και για τους πολίτες άλλων κρατών μελών οι οποίοι περάτωσαν τις σπουδές τους σε άλλα κράτη εκτός του Βελγίου, όπως είναι η περίπτωση της αναιρεσείουσας της κύριας δίκης.

2. Η υπό κρίση υπόθεση θα παράσχει στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να αναπτύξει τη νομολογία του περί των κοινοτικών παροχών που αφορούν τους αναζητούντες απασχόληση. Το πεδίο αυτό, το οποίο, μετά την έκδοση της αποφάσεως Collins [7], αποτέλεσε αντικείμενο συνεχούς νομολογιακής και νομοθετικής ανελίξεως, εξακολουθεί να χρήζει διευκρινίσεων εκ μέρους του Δικαστηρίου, ειδικότερα όσον αφορά την ύπαρξη δεσμού μεταξύ του αναζητούντος εργασία και του κράτους υποδοχής, λεπτό ζήτημα το οποίο και δικαιολογεί εν προκειμένω την ανάπτυξη των προτάσεών μου.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.
2 — Απόφαση της 20ής Ιουνίου 1985, 94/84, Deak (Συλλογή 1985, σ. 1873).
3 — Απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 1991, C-18/90, Kziber (Συλλογή 1991, σ. I-199).
4 — Απόφαση της 12ης Σεπτεμβρίου 1996, C-278/94, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 1996, σ. I-4307).
5 — Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-224/98, D'Hoop (Συλλογή 2002, σ. I-6191).
6 — Απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2005, C-258/04, Ιωαννίδης (Συλλογή 2005, σ. I-8275).
7 — Απόφαση της 23ης Μαρτίου 2004, C-138/02, Collins (Συλλογή 2004, σ. I-2703).

I – Κανονιστικό πλαίσιο

Α – *Κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης*

3. Βάσει του άρθρου 18 ΕΚ (άρθρο 21 ΣΛΕΕ), «κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στις Συνθήκες και στις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή τους».

4. Το άρθρο 39 ΕΚ (άρθρο 45 ΣΛΕΕ), σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της Ένωσης.

2. Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων συνεπάγεται την κατάργηση κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγενείας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, όσον αφορά την απασχόληση, την αμοιβή και τους άλλους όρους εργασίας.

3. Υπό την επιφύλαξη των περιορισμών που δικαιολογούνται για λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας, η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων περιλαμβάνει το δικαίωμά τους:

α) να αποδέχονται κάθε πραγματική προσφορά εργασίας

β) να διακινούνται ελεύθερα για τον σκοπό αυτό εντός της επικρατείας των κρατών μελών,

[…]»

5. Ο κανονισμός 1612/68, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ο οποίος καταργήθηκε πρόσφατα με τον κανονισμό 492/11)[8], προέβλεπε στα άρθρα 3 και 7 αυτού τα ακόλουθα:

«Άρθρο 3

1. Στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού, δεν εφαρμόζονται οι νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις ή οι διοικητικές πρακτικές κράτους μέλους:

— οι οποίες περιορίζουν ή εξαρτούν από όρους, που δεν προβλέπονται για τους ημεδαπούς, τη ζήτηση και την προσφορά εργασίας, την πρόσληψη σε απασχόληση και την άσκησή της από τους αλλοδαπούς,

— ή οι οποίες, αν και εφαρμόζονται ανεξαρτήτως ιθαγενείας, έχουν ως αποκλειστικό ή κύριο σκοπό ή αποτέλεσμα να αποκλείουν τους υπηκόους των άλλων κρατών μελών από την προσφερόμενη απασχόληση.

[…]

8 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968 (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33).

Άρθρο 7

1. Ο εργαζόμενος υπήκοος ενός κράτους μέλους δεν δύναται στην επικράτεια των άλλων κρατών μελών να έχει, λόγω της ιθαγενείας του, διαφορετική μεταχείριση από τους ημεδαπούς εργαζομένους, ως προς τους όρους απασχολήσεως και εργασίας, ιδίως όσον αφορά την αμοιβή, την απόλυση, την επαγγελματική επανένταξη ή την επαναπασχόληση αν έχει καταστεί άνεργος.

2. Απολαύει των ιδίων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους.

[…]»

Β – *Εθνικό κανονιστικό πλαίσιο*

6. Το άρθρο 36, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 25ης Νοεμβρίου 1991 περί της ανεργίας ορίζει ότι, για να μπορεί να τύχει των επιδομάτων αναμονής, ο νεαρός εργαζόμενος οφείλει να πληροί τις εξής προϋποθέσεις:

«1. να μην υπέχει πλέον σχολικές υποχρεώσεις·

2. a) να έχει περατώσει τον δευτεροβάθμιο κύκλο σπουδών ή το τρίτο έτος δευτεροβάθμιων σπουδών τεχνικής, καλλιτεχνικής ή επαγγελματικής καταρτίσεως σε ίδρυμα, οργανωμένο, αναγνωρισμένο ή επιδοτούμενο από μια τις κοινότητες του Βελγίου· (...)

[...]

j) είτε να είναι κάτοχος τίτλου εκδοθέντος από μια από τις κοινότητες, ισότιμου με το πιστοποιητικό που αναφέρεται στο στοιχείο b ή τίτλου που να του παρέχει πρόσβαση στην ανώτερη εκπαίδευση· η υπό στοιχείο b διάταξη εφαρμόζεται μόνον όταν έχουν προηγηθεί τουλάχιστον έξι έτη σπουδών σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, οργανωμένο, αναγνωρισμένο και επιδοτούμενο από μια από τις κοινότητες.

[…]»

7. Το μόλις προπαρατεθέν στοιχείο j προστέθηκε με το βασιλικό διάταγμα της 11ης Φεβρουαρίου 2003, εν συνεχεία εκδόσεως της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση D'Hoop.

ΙΙ – Τα πραγματικά περιστατικά

8. Η D. Prete, γαλλικής ιθαγενείας, γεννηθείσα το 1981, συνήψε το 2001 γάμο με Βέλγο υπήκοο. Από το έτος συνάψεως του γάμου της, η D. Prete εγκαταστάθηκε στο Βέλγιο με τον σύζυγό της, μετά δε την παρέλευση ολίγου χρόνου, και συγκεκριμένα την 1η Φεβρουαρίου 2002, καταχωρίστηκε ως αιτούμενη απασχόληση στο βελγικό γραφείο απασχολήσεως.

9. Από τις 3 έως τις 8 Ιουνίου 2002 και στις 5 Σεπτεμβρίου 2002, η D. Prete εργάστηκε στο πλαίσιο συμβάσεως εργασίας ορισμένου χρόνου.

10. Την 1η Ιουνίου 2003 η D. Prete ζήτησε από τις βελγικές αρχές το επίδομα αναμονής, το οποίο χορηγείται σε νέους οι οποίοι έχουν μόλις ολοκληρώσει τις σπουδές τους και αναζητούν για πρώτη φορά εργασία. Η αίτηση απορρίφθηκε με απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2003 με το αιτιολογικό ότι, σύμφωνα με το βασιλικό διάταγμα της 25ης Νοεμβρίου 1991, η αιτούσα δεν πληρούσε την προϋπόθεση του κατ' ελάχιστον απαιτούμενου χρόνου εξαετών σπουδών στο Βέλγιο.

11. Συγκεκριμένα, η D. Prete ολοκλήρωσε τον δευτεροβάθμιο κύκλο σπουδών της στη Γαλλία, όπου της απενεμήθη το επαγγελματικής κατευθύνσεως απολυτήριο με ειδικότητα σπουδές γραμματέως. Ως εκ τούτου, δεν πληρούσε μία από τις βασικές προϋποθέσεις τις οποίες προέβλεπε το εν λόγω βασιλικό διάταγμα.

12. Πρωτοδίκως, η D. Prete προσέφυγε κατά της αρνητικής αυτής αποφάσεως ενώπιον του Tribunal du travail de Tournai, το οποίο απέρριψε την προσφυγή. Εντούτοις, η καθής διοίκηση, ήτοι το Office national de l'emploi, άσκησε έφεση κατά της πρωτόδικης αποφάσεως. Σε δεύτερο βαθμό, ενώπιον του Cour du travail de Mons, επικυρώθηκε η νομιμότητα της διοικητικής αποφάσεως περί απορρίψεως, με αποτέλεσμα την εκ μέρους της D. Prete άσκηση αναιρέσεως ενώπιον του βελγικού Cour de cassation, το οποίο υποβάλλει τα παρόντα προδικαστικά ερωτήματα.

III – Τα υποβαλλόμενα ενώπιον του Δικαστηρίου προδικαστικά ερωτήματα

13. Στις 11 Ιουλίου 2011 κατατέθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου αίτηση του βελγικού Cour de cassation για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως επί των ακολούθων δύο ερωτημάτων:

«1) Αντιβαίνει στα άρθρα 12, 17, 18 και, επικουρικώς, στο άρθρο 39 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, όπως αυτή κωδικοποιήθηκε στο Άμστερνταμ στις 2 Οκτωβρίου 1997, εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως το άρθρο 36, παράγραφος 1, σημείο 2, στοιχείο j, του βελγικού βασιλικού διατάγματος της 25ης Νοεμβρίου 1991 περί ανεργίας, το οποίο εξαρτά τη χορήγηση επιδομάτων αναμονής σε νέο, πολίτη της Ένωσης, που δεν εμπίπτει στην κατά το άρθρο 39 της Συνθήκης έννοια του εργαζομένου, ο οποίος πραγματοποίησε σπουδές δευτεροβάθμιας εκπαιδεύσεως εντός της Ένωσης σε εκπαιδευτικό ίδρυμα διαφορετικό από τα οργανωμένα, επιδοτούμενα ή αναγνωρισμένα από μια από τις κοινότητες του Βελγίου ιδρύματα και είναι κάτοχος τίτλου εκδοθέντος από μια από τις κοινότητες, ισότιμου με το πιστοποιητικό σπουδών το οποίο εκδίδει ειδικό συμβούλιο της κοινότητας με την ολοκλήρωση των σπουδών στα βελγικά εκπαιδευτικά κέντρα ή τίτλου που να του παρέχει πρόσβαση στην ανώτερη εκπαίδευση, από την προϋπόθεση να έχουν προηγηθεί τουλάχιστον έξι έτη σπουδών του σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, οργανωμένο, αναγνωρισμένο και επιδοτούμενο από μια από τις κοινότητες, όταν η προϋπόθεση αυτή έχει αποκλειστικό και απόλυτο χαρακτήρα;

2) Θεωρείται, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, επαρκές στοιχείο για τη διακρίβωση του δεσμού του με τη βελγική αγορά εργασίας κατά την έννοια των άρθρων 12, 17, 18 και, επικουρικώς, του άρθρου 39 της Συνθήκης, το γεγονός ότι ο νέος που περιγράφεται στο πρώτο ερώτημα και δεν ακολούθησε προηγούμενη εξαετή τουλάχιστον φοίτηση σε βελγικό εκπαιδευτικό ίδρυμα, διαμένει στο Βέλγιο με τον ή τη σύζυγό του βελγικής υπηκοότητας και έχει εγγραφεί ως αναζητών εργασία στη βελγική υπηρεσία απασχολήσεως; Κατά πόσο θα πρέπει να ληφθεί υπόψη σχετικώς η διάρκεια της διαμονής, της έγγαμης συμβιώσεως και της εγγραφής του προς αναζήτηση εργασίας;»

14. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν ο εκπρόσωπος της D. Prete, οι Κυβερνήσεις του Βασιλείου του Βελγίου και της Τσεχικής Δημοκρατίας, καθώς και η Επιτροπή.

IV – Επί των υποβληθέντων από το Cour de cassation ερωτημάτων

15. Προκαταρκτικώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι αμφότερα τα προδικαστικά ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου αφορούν κατ' ουσίαν το ίδιο πρόβλημα: την ενδεχόμενη προσβολή μιας ή περισσοτέρων ελευθεριών κυκλοφορίας. Ενώ το πρώτο ερώτημα αναφέρεται στην ύπαρξη περιορισμού, το δεύτερο άπτεται του ζητήματος των πιθανών δικαιολογητικών λόγων σε περίπτωση κατά την οποία η βελγική κανονιστική ρύθμιση αποτελεί όντως περιορισμό.

16. Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί επίσης ορισμένες επιφυλάξεις σε σχέση με την εφαρμοστέα εν προκειμένω ελευθερία. Με το πρώτο ερώτημά του αναφέρεται στα άρθρα 12 ΕΚ, 17 ΕΚ, 18 ΕΚ και 39 ΕΚ, και το πράττει εναλλακτικώς, υπό την έννοια ότι διώκει τη συνεργασία του δικαστηρίου για τον προσδιορισμό της συναφούς διατάξεως.

17. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, το Δικαστήριο αντιμετωπίζει την περίπτωση Γαλλίδας αιτουμένης απασχόληση με κατοικία στο Βέλγιο, όπου συνήψε γάμο με Βέλγο, η οποία ζητεί επίδομα αναμονής προβλεπόμενο για όσους ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους και προτίθενται να εισέλθουν για πρώτη φορά στη βελγική αγορά εργασίας. Υπό την έννοια αυτή, εμπλέκονται διάφορες κατηγορίες προσώπων (φοιτήτρια, αναζητούσα απασχόληση, εργαζομένη και, εν τέλει, σύζυγος υπηκόου κράτους μέλους), οι οποίες θα δικαιολογούσαν ενδεχομένως την ταυτόχρονη εφαρμογή διαφόρων ελευθεριών.

18. Εξετάζοντας υπό το πρίσμα αυτό το ζήτημα ερμηνείας που θέτει το αιτούν δικαστήριο, εκκινώ με το κατά χρόνον και καθ' ύλην πεδίο των εφαρμοστέων εν προκειμένω διατάξεων. Ακολούθως, προτίθεμαι να εξετάσω την ενδεχόμενη προσβολή της συναφούς ελευθερίας σε δύο στάδια: πρώτον, το αφορών το αν πρόκειται για περιορισμό της ελευθερίας ερώτημα και, δεύτερον, την εκτίμηση των επιβληθέντων από το Βασίλειο του Βελγίου λόγων, αιτιολογική βάση των οποίων είναι η ανυπαρξία δεσμού μεταξύ της αναιρεσείουσας και του κράτους υποδοχής.

V – Ανάλυση

Α – *Το κατά χρόνον και καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής των ισχυόντων εν προκειμένω κανόνων δικαίου*

19. Προκαταρκτικώς, απαιτείται να προσδιοριστεί εκ προοιμίου αν η κατάσταση στην οποία τελεί η D. Prete διέπεται από τις διατάξεις της ισχύουσας Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά την έναρξη ισχύος της από 1ης Δεκεμβρίου 2009 ή από τις διατάξεις της ήδη καταργηθείσας Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

20. Σύμφωνα με τη δικογραφία, η D. Prete ζήτησε το επίδομα αναμονής την 1η Ιουνίου 2003. Στις 11 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους οι βελγικές αρχές απέρριψαν την αίτησή της. Ως εκ τούτου, εφαρμοστέο επί της αιτήσεως της D. Prete δίκαιο είναι εκείνο το οποίο ίσχυε το 2003, στην προκειμένη δηλαδή περίπτωση η Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Υπό την έννοια αυτή, οι διατάξεις της εν λόγω Συνθήκης είναι εκείνες που πρέπει να ερμηνευθούν στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

21. Τούτου δοθέντος, το τιθέμενο ευθύς αμέσως ερώτημα έγκειται στο ποια είναι τα εφαρμοστέα εν προκειμένω άρθρα της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Αφενός, η D. Prete ζητεί επίδομα σκοπούν στη διευκόλυνση εντάξεως των νέων στην αγορά εργασίας, οπότε η κατάστασή της θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως εκείνη του αναζητούντος απασχόληση. Αφετέρου, όπως προκύπτει από τη δικογραφία, πριν από την υποβολή της αιτήσεώς της για τη χορήγηση επιδόματος, η D. Prete εργάστηκε, έστω και για εξαιρετικά σύντομο χρονικό διάστημα και σε ad hoc βάση. Σε όλα τα ανωτέρω προστίθεται το γεγονός ότι η D. Prete είναι σύζυγος Βέλγου υπηκόου και ζητεί το επίδομα εφόσον πληροί την προϋπόθεση ότι ολοκλήρωσε τις σπουδές της σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, γεγονός το οποίο θα μπορούσε να δικαιολογήσει την εφαρμογή του άρθρου 18 ΕΚ.

22. Δεν είναι η πρώτη φορά που το Δικαστήριο έχει την ευκαιρία να αποφανθεί επί των προϋποθέσεων χορηγήσεως των βελγικών επιδομάτων αναμονής υπό το φως των θεμελιωδών ελευθεριών. Ήδη κατά τη δεκαετία του '80 η νομολογία του Δικαστηρίου ερμήνευσε τις συγκεκριμένες παροχές, τις οποίες χαρακτήρισε ως «κοινωνικά πλεονεκτήματα» κατά το άρθρο 7, παράγραφος 2, του

κανονισμού 1612/68 [9]. Με την απόφαση D'Hoop επιβεβαιώθηκε ότι οι εν λόγω παροχές δεν διέπονται μόνον από τον κανονισμό 1612/68, αλλά και από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγενείας, όπως προβλέπει το άρθρο 12 ΕΚ [10]. Αργότερα, με την απόφαση Collins, το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η άρνηση καταβολής επιδόματος προσβάσεως στην αγορά εργασίας σε πρόσωπο το οποίο αναζητεί απασχόληση και έχει την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους μπορούσε να ερμηνευθεί υπό το φως του άρθρου 39 ΕΚ, σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων [11]. Όσον αφορά τη συγκεκριμένη περίπτωση των βελγικών επιδομάτων αναμονής, το Δικαστήριο αναγνώρισε, στο πλαίσιο της υποθέσεως Ιωαννίδης, ότι «δεν είναι πλέον δυνατό να αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 39, παράγραφος 2, ΕΚ παροχή οικονομικής φύσεως που προορίζεται να διευκολύνει την πρόσβαση στην εργασία εντός της αγοράς εργασίας κράτους μέλους» [12]. Ως εκ τούτου, καθ' ο μέτρο η D. Prete ζητεί παροχή υπό την ιδιότητά της ως προσώπου αναζητούντος απασχόληση, prima facie συναφής διάταξη είναι αυτή του άρθρου 39 ΕΚ, παράγραφος 2, ΕΚ.

23. Ούτε το γεγονός ότι προϋπόθεση λήψεως της παροχής είναι η ιδιότητα του φοιτητή ή το γεγονός ότι η D. Prete είναι σύζυγος Βέλγου δικαιολογούν την ερμηνεία της υποθέσεως υπό το φως της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, αφ' ης στιγμής η αναιρεσείουσα νομιμοποιείται να ασκήσει οικονομική ελευθερία, όπως είναι η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, η ελευθερία αυτή προτάσσεται της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων την οποία προβλέπει το άρθρο 18 ΕΚ.

24. Εντούτοις, πρέπει να διευκρινιστεί και ένα περαιτέρω σημείο, καθόσον η D. Prete άσκησε διάφορες εργασίες προτού υποβάλει την αίτησή της για τη χορήγηση του επιδόματος, έστω και για μία πολύ περιορισμένη συνολική χρονική διάρκεια: ήτοι για μία εβδομάδα και μία ημέρα. Έτσι, επιβάλλεται η εξέταση του ερωτήματος αν το γεγονός αυτό προσδίδει στην D. Prete την ιδιότητα της «εργαζομένης» και όχι της «αναζητούσας απασχόληση», ζήτημα το οποίο οδηγεί σε διαφορετική ερμηνεία των εφαρμοστέων εν προκειμένω κανόνων.

25. Συναφώς, το Δικαστήριο, το οποίο έδωσε επανειλημμένα έμφαση στην αυτοτελή φύση της εννοίας «εργαζόμενος», αποκλείει από την έννοια αυτή δραστηριότητες εμφανιζόμενες εκ της φύσεώς τους ως «περιθωριακές και επουσιώδεις» [13]. Στο πλαίσιο της υποθέσεως Raulin, το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η μη τακτική παροχή και η περιορισμένη διάρκεια των υπηρεσιών που παρασχέθηκαν όντως στο πλαίσιο συμβάσεως περιστασιακής εργασίας [14]. Μολονότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει εν τέλει, υπό το φως των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς, αν η επίδικη δραστηριότητα είναι απλώς περιστασιακή, τα προσκομισθέντα στο πλαίσιο της υπό κρίση προδικαστικής διαδικασίας στοιχεία υποδηλώνουν επαρκώς ότι η ενδεδειγμένη απάντηση προς το αιτούν δικαστήριο είναι ότι η D. Prete δεν είναι «εργαζομένη» κατά αυστηρή ερμηνεία της Συνθήκης ΕΚ.

26. Υπό τις περιστάσεις αυτές και υπό το φως του περιστασιακού και ως εκ τούτου περιθωριακού και παρεπόμενου χαρακτήρα της δραστηριότητας την οποία άσκησε κατά το έτος 2002 η D. Prete, θεωρώ ότι πρέπει να της επιφυλαχθεί ειδικότερα το καθεστώς προσώπου αναζητούντος απασχόληση, με όλες τις εξ αυτού απορρέουσες συνέπειες.

9 — Βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Deak (σκέψη 24).

10 — Βλ. προπαρατεθείσα απόφαση D'Hoop (σκέψεις 27 επ.)

11 — Προπαρατεθείσα απόφαση Collins (σκέψη 63).

12 — Προπαρατεθείσα απόφαση Ιωαννίδης (σκέψη 22).

13 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 23ης Μαρτίου 1982, 53/81, Levin (Συλλογή 1982, σ. 1035, σκέψη 17), της 3ης Ιουλίου 1986, 66/85, Lawrie-Blum (Συλλογή 1986, σ. 2121, σκέψη 21), και της 17ης Μαρτίου 2005, C-109/04, Kranemann (Συλλογή 2005, σ. I-2421, σκέψη 12). Επ' αυτού, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Ruiz-Jarabo Colomer επί των υποθέσεων C-22/08 και C-23/08, Βάτσουρας (Συλλογή 2009, σ. I-4585, σημεία 23 έως 29).

14 — Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1992, C-357/89, Raulin (Συλλογή 1992, σ. I-1027, σκέψη 14).

Β – *Επί του αν συντρέχει περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων σε περίπτωση προσώπου αναζητούντος απασχόληση*

27. Ευθύς αμέσως έρχομαι στην εξέταση του ζητήματος αν εθνική διάταξη η οποία εξαρτά τη χορήγηση επιδόματος αναμονής από την προϋπόθεση ότι ο αιτών έχει σπουδάσει στο Βέλγιο επί τουλάχιστον εξαετία, κατά τη διάρκεια του χρόνου της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαιδεύσεώς του, συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, εφαρμοζόμενη εν προκειμένω επί προσώπου αναζητούντος απασχόληση.

28. Στο σημείο αυτό, το γεγονός ότι η D. Prete είναι πρόσωπο αναζητούν απασχόληση και όχι εργαζομένη επιβάλλει επί τούτου ερμηνεία υπό το φως των διατάξεων και της νομολογίας που εφαρμόζονται στη συγκεκριμένη κατηγορία προσώπων.

29. Ομοίως, τίθεται το ερώτημα αν ο κανονισμός 1612/68, και συγκεκριμένα τα άρθρα 3 και 7 αυτού, ασκούν οποιαδήποτε επιρροή επί της υπό κρίση δίκης, ερώτημα επί του οποίου επιβάλλεται αρνητική απάντηση. Πράγματι, η συγκεκριμένη διάταξη διασφαλίζει την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων εις βάρος των εργαζομένων και των μελών των οικογενειών τους όσον αφορά την πρόσβαση στα «κοινωνικά πλεονεκτήματα» [15]. Εντούτοις, το θεμέλιο της κατοχυρώσεως αυτής στην περίπτωση των αναζητούντων απασχόληση δεν ανάγεται στον εν λόγω κανονισμό, αλλ' ευθέως στη Συνθήκη. Πριν από την έκδοση της αποφάσεως Collins, το Δικαστήριο απέκλειε την εν λόγω κατηγορία προσώπων από την πρόσβαση στις κοινωνικές παροχές. Και μολονότι με την απόφαση εκείνη μετέβαλε τη στάση του υπό το φως των διατάξεων της Συνθήκης σε θέματα ιθαγενείας, δεν αποφάνθηκε συγκεκριμένα επί της επιπτώσεως των διατάξεων αυτών επί του κανονισμού 1612/68 [16]. Άρα, το δικαίωμα το οποίο αξιώνει η D. Prete εδράζεται ευθέως στο άρθρο 39 ΕΚ, ερμηνευόμενο υπό το φως της ιθαγενείας της Ένωσης.

30. Με δεδομένο ότι το ζήτημα πρέπει να εκτιμηθεί αποκλειστικά υπό το φως της Συνθήκης, υπενθυμίζω ότι η παράγραφος 2 του προμνησθέντος άρθρου 39 ΕΚ προβλέπει την κατάργηση κάθε μορφής διακρίσεως λόγω ιθαγενείας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, όσον αφορά την απασχόληση, την αμοιβή και τους άλλους όρους εργασίας. Ως γνωστόν, η σχετική απαγόρευση καλύπτει και τους αναζητούντες απασχόληση και ισχύει τόσο για τις άμεσες όσο και για τις έμμεσες δυσμενείς διακρίσεις λόγω ιθαγενείας [17]. Από την έκδοση της αποφάσεως Collins, με την οποία σημειώνεται μεταστροφή της νομολογίας του Δικαστηρίου, η διάταξη απαγορεύει επίσης οποιαδήποτε μορφή δυσμενούς διακρίσεως κατά την πρόσβαση στις παροχές εντάξεως στην αγορά εργασίας.

31. Εν προκειμένω, το άρθρο 36, παράγραφος 1, σημείο 2, του βασιλικού διατάγματος της 25ης Νοεμβρίου 1991, ειδικότερα δε το στοιχείο j, προβλέπει ότι, για να χορηγηθεί το επίδομα αναμονής, απαιτείται να έχουν προηγηθεί έξι έτη σπουδών σε οργανωμένο, αναγνωρισμένο ή επιδοτούμενο από μία κοινότητα ίδρυμα. Η προϋπόθεση αυτή ισχύει και για όσους αναζητούν απασχόληση και έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους σε άλλο κράτος μέλος, προέβησαν δε στην αναγνώριση του τίτλου σπουδών τους στο Βέλγιο, όπως συνέβη στην περίπτωση της D. Prete.

32. Ήδη με την απόφαση D'Hoop, σε σχέση με Βελγίδα η οποία είχε πραγματοποιήσει τις σπουδές της στη Γαλλία, το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι το προαπαιτούμενο να έχουν πραγματοποιηθεί σπουδές σε βελγικό εκπαιδευτικό κέντρο «θέτει σε δυσμενή θέση ορισμένους ημεδαπούς απλώς και μόνο [επειδή] άσκησαν το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας, προκειμένου να τύχουν εκπαιδεύσεως εντός άλλου κράτους μέλους» [18]. Ολίγον αργότερα, με την απόφαση Ιωαννίδης, τη φορά δε αυτή σε σχέση με

15 — Βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Deak (σκέψη 24).

16 — Προπαρατεθείσα απόφαση Collins (σκέψεις 60 και 61). Το σημείο 3 του διατακτικού της εν λόγω αποφάσεως είναι επίσης αποκαλυπτικό του πεδίου εφαρμογής του καθόσον περιορίζεται ρητώς στην εδραίωση του δικαιώματος αποκλειστικά επί του άρθρου 39 ΕΚ.

17 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 12ης Φεβρουαρίου 1974, 152/73, Sotgiu (Συλλογή τόμος 1974, σ. 87, σκέψη 11), της 15ης Μαρτίου 2005, C-209/03, Bidar (Συλλογή 2005, σ. I-2119, σκέψη 51), και προπαρατεθείσα απόφαση Ιωαννίδης (σκέψη 26).

18 — Προπαρατεθείσα απόφαση (σκέψη 34).

υπήκοο άλλου κράτους μέλους ο οποίος είχε ζητήσει τη χορήγηση επιδόματος αναμονής προκειμένου να έχει πρόσβαση στη βελγική αγορά εργασίας, το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι το προαπαιτούμενο να έχουν ολοκληρωθεί σπουδές σε βελγικό κέντρο «ενέχει τον κίνδυνο δυσμενούς μεταχειρίσεως των υπηκόων των άλλων κρατών μελών» [19]. Σύμφωνα με τη συλλογιστική της ίδιας αποφάσεως, θεωρήθηκε ότι «η εν λόγω προϋπόθεση καθιστά ευχερέστερη την πλήρωση της [απαιτήσεως λήψεως του διπλώματος στο Βέλγιο] από τους ημεδαπούς εργαζομένους]» [20].

33. Το Βασίλειο του Βελγίου τροποποίησε την εσωτερική κανονιστική ρύθμισή του εν συνεχεία των αποφάσεων D'Hoop και Ιωαννίδης, εισήγαγε όμως το εν λόγω προαπαιτούμενο των έξι ετών σπουδών σε βελγικό κέντρο, με αποτέλεσμα να περιάγει τους Βέλγους σε πλεονεκτικότερη θέση από εκείνη των υπηκόων άλλων κρατών μελών. Τόσο η προϋπόθεση αφεαυτής όσο και η παρατεταμένη κατά χρόνο διάρκειά της συνιστούν αντικίνητρο για τους υπηκόους άλλων κρατών μελών οι οποίοι προτίθενται να ασκήσουν το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας.

34. Επομένως, υπό το φως των προεκτεθέντων, εκτιμώ ότι το άρθρο 36, παράγραφος 1, σημείο 2, του βασιλικού διατάγματος της 25ης Νοεμβρίου 1991, ειδικότερα δε το στοιχείο j αυτού, εφαρμοζόμενο επί προσώπου αναζητούντος απασχόληση και αιτουμένου τη χορήγηση επιδόματος αναμονής, συνιστά περιορισμό στην αναγνωριζόμενη με το άρθρο 39 ΕΚ ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.

35. Απομένει προς αποσαφήνιση το αν ο προβλεπόμενος στη βελγική έννομη τάξη περιορισμός δικαιολογείται υπό το φως της Συνθήκης ΕΚ, ζήτημα επί του οποίου επικεντρώνεται το δεύτερο από τα υποβληθέντα από το Cour de cassation ερωτήματα.

Η δικαιολόγηση του περιορισμού

36. Με το δεύτερο και τελευταίο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν στοιχεία όπως η χρονική διάρκεια των περιόδων κατοικίας της D. Prete στο Βέλγιο, ο γάμος της με Βέλγο και η καταχώρισή της ως αιτούσας απασχόληση ενώπιον της βελγικής διοικήσεως, συνιστούν στοιχεία ικανά να καταδείξουν ότι δικαιολογείται ο περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Εν τέλει, ερωτάται το Δικαστήριο σε ποιο βαθμό πρέπει ο ενδιαφερόμενος να έχει ενταχθεί στο κράτος υποδοχής προκειμένου να κατοχυρώνει το δικαίωμά του λήψεως επιδόματος αναμονής.

37. Όπως επισήμανε ορθώς η Επιτροπή, το Δικαστήριο αναφέρθηκε επανειλημμένα στο προαπαιτούμενο ο ασκών το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας στο έδαφος της Ένωσης προκειμένου να κατοχυρώνει το δικαίωμά του για τη λήψη κοινωνικών παροχών, πλην όμως είναι σημαντικό να διαχωρίζεται κάθε συγκεκριμένη περίπτωση επί της οποίας το Δικαστήριο έχει αποφανθεί. Έτσι, η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τους φοιτητές στο πλαίσιο αποφάσεων όπως οι Bidar [21], Förster [22], Morgan [23] και Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών [24], αναφέρεται στον βαθμό εντάξεως ο οποίος απαιτείται για όσους ασκούν την ελεύθερη κυκλοφορία με σκοπό τη φοίτησή τους σε άλλο κράτος μέλος. Κατά λογική ακολουθία, το κριτήριο το οποίο ανέπτυξε το Δικαστήριο στις περιπτώσεις αυτές δεν επεκτείνεται αυτομάτως και στους αναζητούντες απασχόληση, ο σκοπός των οποίων είναι αποκλειστικά οικονομικός και συνδέεται με τους στόχους της ελεύθερης κυκλοφορίας η οποία διαφέρει από την ισχύουσα για τους φοιτητές. Υπό την έννοια αυτή, είναι σημαντικό να οριοθετηθεί το πεδίο εφαρμογής της νομολογίας του Δικαστηρίου και να εντοπιστούν τα εφαρμοστέα, ειδικότερα επί των αναζητούντων απασχόληση οι οποίοι αιτούνται τη χορήγηση επιδόματος αναμονής, κριτήρια εντάξεως.

19 — Προπαρατεθείσα απόφαση (σκέψη 28).

20 — Ibid.

21 — Προπαρατεθείσα απόφαση.

22 — Απόφαση της 18ης Νοεμβρίου 2008, C-158/07, Förster (Συλλογή 2008, σ. I-8507).

23 — Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2007, C-11/06 και C-12/06, Morgan (Συλλογή 2007, σ. I-9161).

24 — Απόφαση της 14ης Ιουνίου 2012, C-542/09, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών.

38. Επ' αυτού, η απόφαση αναφοράς, όπως επισήμανα, είναι η προπαρατεθείσα στην υπόθεση Collins [25]. Με την υπόθεση εκείνη σημειώνεται μεταστροφή της νομολογίας του Δικαστηρίου, το οποίο, ως αποτέλεσμα της ενάρξεως ισχύος της ιθαγενείας της Ένωσης, έκρινε ότι παροχή αφορώσα την πρόσβαση στην αγορά εργασίας εμπίπτει στα εθνικά μέτρα τα οποία αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, ελευθερία ισχύουσα και για τους αναζητούντες απασχόληση. Με την απόφαση Collins κρίθηκε ότι τυχόν προαπαιτούμενο ιθαγενείας για την πρόσβαση στις εν λόγω παροχές συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, ενώ στη συνέχεια διευκρινίστηκε ότι ένα τέτοιο μέτρο δικαιολογούνταν μόνον «αν στηριζόταν σε αντικειμενικά στοιχεία, ανεξάρτητα από την ιθαγένεια των ενδιαφερομένων και ανάλογα με σκοπό που επιδιώκεται θεμιτώς από το εθνικό δίκαιο» [26].

39. Μεταξύ των θεμιτώς επιδιωκόμενων από τα κράτη στόχων, το Δικαστήριο διέκρινε στην προπαρατεθείσα απόφαση την ύπαρξη «δεσμού μεταξύ των αιτούντων τα εν λόγω επιδόματα και της αγοράς εργασίας [ήτοι εκείνης του κράτους υποδοχής]» [27]. Επομένως, σύμφωνα με τη νομολογία, επιτρέπεται το κράτος μέλος υποδοχής να απαιτεί από τους προερχόμενους από άλλα κράτη μέλη αναζητούντες απασχόληση να αποδεικνύουν κάποιον βαθμό εντάξεως. Η ένταξη αυτή μπορεί να ανάγεται στην υφιστάμενη μεταξύ του αναζητούντος απασχόληση και της αγοράς εργασίας σχέση, μπορεί δε να πρόκειται και για τον δεσμό μεταξύ του αναζητούντος απασχόληση και της κοινωνίας υποδοχής, είτε μέσω της υπάρξεως οικογενειακών ή συναισθηματικών σχέσεων με υπηκόους του κράτους υποδοχής είτε λόγω παρατεταμένης διαμονής.

40. Εφαρμόζοντας τα ανωτέρω κριτήρια στην προκειμένη περίπτωση, παρατηρώ ότι, πρώτον, το αμφισβητούμενο μέτρο, ήτοι το προαπαιτούμενο της ολοκληρώσεως σπουδών επί τουλάχιστον έξι έτη σε βελγικό εκπαιδευτικό ίδρυμα, είναι «αντικειμενικό» μέτρο και «ανεξάρτητο από την ιθαγένεια του ενδιαφερομένου». Πρόκειται για ρυθμιζόμενη προϋπόθεση η οποία επιπλέον δεν εισάγει αφεαυτής δυσμενή διάκριση μεταξύ Βέλγων και μη Βέλγων, με αποτέλεσμα να πληροί την πρώτη από τις λεπτομερείς επιταγές της νομολογίας.

41. Εντούτοις, το σημείο το οποίο εγείρει πλείονα ερωτηματικά αφορά την αναλογικότητα του αμφισβητούμενου μέτρου, το οποίο πρέπει να αναλυθεί ευθύς αμέσως υπό το φως της πλούσιας επί του θέματος νομολογίας του Δικαστηρίου.

42. Το προαπαιτούμενο της ολοκληρώσεως σπουδών τουλάχιστον έξι ετών σε βελγικό εκπαιδευτικό ίδρυμα δρα ως αντικειμενική απαίτηση, ο σκοπός της οποίας έγκειται στη διασφάλιση του ότι το αιτούμενο επίδομα αναμονής πρόσωπο διατηρεί ικανό δεσμό με το Βέλγιο. Πάντως, για να είναι το μέτρο ανάλογο προς τους επιδιωκόμενους στόχους πρέπει να είναι πρόσφορο, αναγκαίο και ανάλογο κατ' αυστηρή ερμηνεία. Ναι μεν, όπως προανέφερα, το μέτρο σκοπεί αντικειμενικά στο να διασφαλίζει την ενσωμάτωση (και ως εκ τούτου ολοκληρώνει επιτυχώς το test της καταλληλότητας), πλην όμως εγείρει αμφιβολίες ως προς την αναγκαιότητα και την αυστηρή αναλογικότητά του.

43. Ήδη με την απόφαση στην υπόθεση D'Hoop και σε σχέση με το ίδιο επίδομα όπως το επίδικο εν προκειμένω, το Δικαστήριο απέρριψε προϋπόθεση προσβάσεως αναγόμενη στον τόπο λήψεως του απολυτηρίου δευτεροβάθμιας εκπαιδεύσεως. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το μέτρο αυτό είχε «υπερβολικά γενικό και αποκλειστικό» χαρακτήρα, καθ' ο μέτρο «[προσέδιδε] αδικαιολόγητο πλεονέκτημα σε ένα στοιχείο το οποίο δεν [ήταν] κατ' ανάγκην αντιπροσωπευτικό του αληθούς και πραγματικού βαθμού κατά τον οποίο ο αιτών τα επιδόματα αναμονής συνδέεται με τη γεωγραφική αγορά εργασίας, αποκλειομένου κάθε άλλου αντιπροσωπευτικού στοιχείου».

25 — Προπαρατεθείσα απόφαση.

26 — Προπαρατεθείσα απόφαση (σκέψη 66).

27 — Προπαρατεθείσα απόφαση (σκέψη 71).

44. Υπό την προοπτική αυτή, τυχόν προϋπόθεση χρονικής διάρκειας των σπουδών στο Βέλγιο ισοδυναμεί de facto με προϋπόθεση κατοικίας, καθόσον είναι προφανές ότι ένας ανήλικος θα ολοκληρώσει τις σπουδές του στο κράτος μέλος όπου κατοικεί. Εξάλλου, το προαπαιτούμενο είναι παρεμφερές προς τις προϋποθέσεις τις οποίες το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να εκτιμήσει (και να απορρίψει) με τις προπαρατεθείσες αποφάσεις D'Hoop και Ιωαννίδης, καθόσον εξαετής περίοδος σπουδών είναι αρκούντως μακρά ώστε εν τέλει να τυγχάνουν του πλεονεκτήματος, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οι σπουδαστές οι οποίοι ολοκληρώνουν τις σπουδές τους στα βελγικά εκπαιδευτικά κέντρα. Πρόκειται, ως εκ τούτου, για μέτρο το οποίο είναι περισσότερο επαχθές από όσο επικρίθηκε στο παρελθόν από το Δικαστήριο, καθόσον όχι απλώς επιβάλλει de facto δεσμό με βελγικό εκπαιδευτικό κέντρο, αλλά παρατείνει και την κατά χρόνο διάρκειά του τόσο ώστε να είναι υπερβολικό από όλες τις απόψεις.

45. Πράγματι, εκ των προτέρων δεσμός εξαετίας για όσους αναζητούν απασχόληση σημαίνει πολύ παρατεταμένη χρονική περίοδο, ακόμη και μεγαλύτερη από τη χρονική περίοδο που απαιτείται για τους μη ασκούντες οικονομική δραστηριότητα, η οποία, ως γνωστόν, ανέρχεται στα πέντε έτη [28]. Το Δικαστήριο επικύρωσε τον κατά χρόνο αυτόν δεσμό στην περίπτωση των φοιτητών, πλην όμως επέμεινε και επί του γεγονότος ότι πρόκειται για προϋπόθεση ισχύουσα αποκλειστικά για τα πρόσωπα τα οποία δεν ασκούν οικονομική δραστηριότητα [29].

46. Διαφέρει η περίπτωση των αναζητούντων απασχόληση. Γεγονός είναι ότι δεν πρόκειται για πρόσωπα ασκούντα οικονομική δραστηριότητα υπό αυστηρή έννοια, δεν χωρεί όμως αμφισβήτηση ότι οι Συνθήκες προσδίδουν στα πρόσωπα αυτά, εκ του γεγονότος απλώς και μόνον ότι αναζητούν εργασία, καθεστώς παρεμφερές προς εκείνο του προσώπου το οποίο διακινείται με γνώμονα οικονομικά κριτήρια. Όπως ήδη επισημάνθηκε στο σημείο 30 των προτάσεών μου, από την έκδοση της αποφάσεως Collins, το Δικαστήριο επεξέτεινε την προστασία της οποίας απολαύουν οι αναζητούντες απασχόληση και στην καταβολή παροχών, απαγορεύοντας με την έννοια αυτή η συγκεκριμένη ομάδα να αποτελεί αντικείμενο δυσμενούς διακρίσεως στην πρόσβαση παροχών προς διευκόλυνση της εντάξεώς τους στην αγορά εργασίας.

47. Έτσι, ευρισκόμεθα στην προκειμένη περίπτωση ενώπιον μιας υπερβολικά γενικευμένης και ευχερώς δυνάμενης να αντικατασταθεί με λιγότερο επαχθείς απαιτήσεις προϋπόθεση, ώστε να αχθούμε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για δυσανάλογο μέσο. Η εκτίμηση αυτή επιβεβαιώνεται από τις περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως.

48. Σύμφωνα με όσα διαπιστώνονται στη διάταξη περί παραπομπής, η D. Prete κατοικεί στο Βασίλειο του Βελγίου από το 2001, ημερομηνία κατά την οποία συνήψε γάμο με Βέλγο. Δύο έτη αργότερα και αφού καταχωρίστηκε στο αντίστοιχο γραφείο απασχολήσεως, ζήτησε να της χορηγηθούν τα επιδόματα αναμονής. Παρά το γεγονός ότι διέθετε τα απαιτούμενα προσόντα, κατοικούσε νομίμως στο Βέλγιο επί δύο έτη, είχε συνάψει γάμο με Βέλγο και είχε καταχωριστεί στις υπηρεσίες απασχολήσεως, μπορεί να λεχθεί ότι η αιτούσα δεν διαθέτει επαρκώς στενό δεσμό με τη βελγική αγορά εργασίας και την κοινωνία στο κράτος υποδοχής; Αν υπό περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, κατά τη βελγική νομοθεσία, ένα τέτοιο πρόσωπο δεν είναι αρκούντως ενταγμένο, παρίσταται εύλογο το συμπέρασμα ότι πρόκειται για σύστημα αντικείμενο προς την αρχή της αναλογικότητας υπό το φως της αιτιολογήσεώς του.

28 — Βλ. άρθρο 24 της οδηγίας 2204/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ, καθώς και την εκδοθείσα επί της υποθέσεως Förster προπαρατεθείσα απόφαση.

29 — Προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (σκέψεις 60 και 61).

49. Πέραν τούτου, το γεγονός ότι η D. Prete είναι σύζυγος Βέλγου προσθέτει ένα επιπλέον στοιχείο το οποίο δικαίως επισήμανε η Επιτροπή. Εθνικό μέτρο βάσει του οποίου δεν επιτρέπεται η πρόσβαση στα επιδόματα αναμονής για όσους κατοικούν νομίμως στο Βέλγιο μετά τη σύναψη γάμου με υπήκοο της εν λόγω χώρας συνιστά μέτρο μη λαμβάνον υπόψη την οικογενειακή κατάσταση του αναζητούντος απασχόληση. Οι συνθήκες αυτές είναι δηλωτικές των πιθανών δεσμών οι οποίοι εγκαθιδρύθηκαν στο κράτος υποδοχής, μολονότι σε μερικές περιπτώσεις περιορίζονται, για παράδειγμα, στην ύπαρξη απλώς προσωπικού δεσμού, ενώ σε άλλες μπορούν να συνίστανται σε γεγονός θίγον το θεμελιώδες δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, το οποίο αναγνώρισε το Δικαστήριο στο πλαίσιο ακριβώς της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων [30]. Είναι προφανές ότι η αμφισβητούμενη στο πλαίσιο της κύριας δίκης προϋπόθεση δεν επιτρέπει ούτε στις αρχές ούτε στα βελγικά δικαστήρια να λαμβάνουν υπόψη τη συγκεκριμένη περίσταση. Έτσι, και υπό το φως της αδυναμίας σταθμίσεως των προσωπικών συνθηκών όπως οι προπαρατεθείσες, εκλαμβάνω ότι το προβλεπόμενο στο άρθρο 36, παράγραφος 1, σημείο 2, στοιχείο ζ', του βασιλικού διατάγματος της 25ης Νοεμβρίου 1991 μέτρο αντίκειται στην αρχή της αναλογικότητας και, συνακόλουθα, δεν δικαιολογεί περιορισμό στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.

50. Υπό το φως των προηγηθεισών σκέψεων, εκτιμώ ότι το προαπαιτούμενο της ολοκληρώσεως σπουδών κατ' ελάχιστο έξι ετών σε βελγικό εκπαιδευτικό ίδρυμα συνιστά δυσανάλογο περιορισμό, η γενικότητα του οποίου εμποδίζει να λαμβάνονται υπόψη οι ειδικές περιστάσεις κάθε περιπτώσεως, παράλληλα δε αποκλείει άλλες λιγότερο περιοριστικές εναλλακτικές λύσεις οι οποίες θα επέτρεπαν την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τις βελγικές αρχές στόχου.

VI – Πρόταση

51. Υπό το φως των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει την ακόλουθη απάντηση στην υποβληθείσα από το Cour de cassation του Βελγίου αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως:

«Το άρθρο 39 ΕΚ έχει την έννοια ότι αντιβαίνει σε αυτό μέτρο, όπως το προβλεπόμενο στο άρθρο 36, παράγραφος 1, σημείο 2, στοιχείο ζ', του βασιλικού διατάγματος της 25ης Νοεμβρίου 1991, το οποίο εξαρτά, άνευ ετέρου, τη χορήγηση του επιδόματος αναμονής σε πρόσωπο αναζητούν απασχόληση, το οποίο έχει την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους, από το αν το πρόσωπο αυτό ολοκλήρωσε τις σπουδές του επί τουλάχιστον έξι έτη σε εκπαιδευτικό ίδρυμα οργανωμένο, αναγνωρισμένο ή επιδοτούμενο από μία από τις βελγικές κοινότητες.»

30 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-60/00, Carpenter (Συλλογή 2002, σ. I-6279, σκέψεις 41 και 42).